

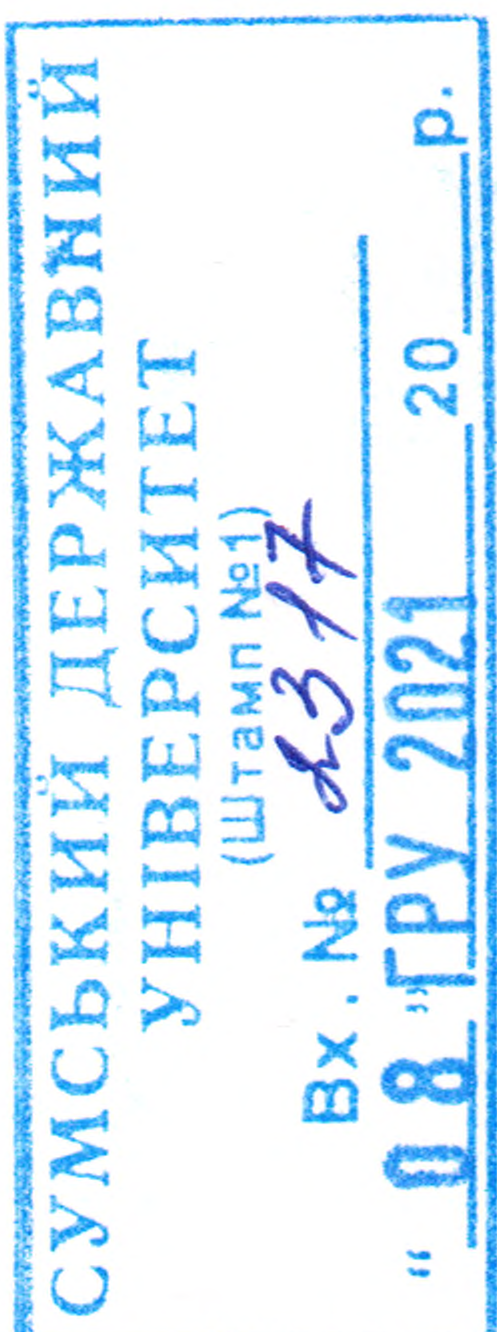
ВІДГУК

офіційного опонента, докторки економічних наук, професорки
Педченко Наталії Сергіївни на дисертаційну роботу
Козлова Дмитра Валерійовича на тему: «Обґрунтування економічного
інструментарію сталого розвитку підприємства машинобудівної галузі»,
яку подано до захисту у спеціалізованій вченій раді Д 55.051.01 у Сумському
державному університеті на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук за спеціальністю **08.00.04 - економіка та управління
підприємствами (за видами економічної діяльності)**

Актуальність теми дослідження та зв'язок з науковими програмами

З 31.10.2021 р. по 12.11.2021 р. у м. Глазго (Шотландія, Велика Британія) пройшла 26-а конференція ООН зі зміни клімату, яка стала третьою «нарадою» країн світу після конференції у м. Париж 2015 року, на якій були визначені Цілі сталого розвитку. Результати обговорення поточного стану розвитку вказали на необхідність активізації зусиль країн світу з досягнення Цілей сталого розвитку за різними напрямками, в т.ч. за тими, які прямо чи/та опосередковано стосуються розвитку машинобудівної галузі (відмова від транспортних засобів з двигунами внутрішнього згоряння, вуглецева нейтральність інше). Україна долучилася до понад сорока країн, які зобов'язалися найближчими десятиліттями відмовитися від використання кам'яного вугілля, підтримала обмеження на вирубку лісів та скорочення викидів метану в атмосферу. Така ситуація вкотре довела беззаперечну необхідність та актуальність докорінних змін в українських галузях економіки і далеко не в останню чергу – у машинобудуванні, яке, як і раніше, залишається високоенерговитратним, екологічно малоефективним та економічно малопривабливим для прискореного розвитку у напрямі модернізації та повернення колишніх лідируючих позицій в українській економіці.

Суттєвий негативний вплив машинобудівних підприємств проявляється як на стан навколишнього середовища, в т.ч. вичерпання викопних природних ресурсів, здоров'я власних працівників та власні ланцюги

виробництва, так і через опосередкований вплив на третіх осіб (екстерналії розвитку), обумовлюючи необхідність подальшого вдосконалення економічного інструментарію, який дозволить пришвидшити досягнення означених Цілей сталого розвитку.

Таким чином, вдосконалення, поглиблення та обґрунтування науково-методичних засад застосування економічного інструментарію сталого розвитку машинобудівних підприємств має високе науково-теоретичне та практичне значення, а обрана тема дисертаційної роботи Козлова Дмитра Валерійовича є актуальною, своєчасною та обґрунтованою.

Дисертаційне дослідження здобувача відповідає актуальним програмам загальнодержавного значення, зокрема узгоджується із:

- Цілями сталого розвитку затвердженими Резолюцією № 70/1 Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року»;

- Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України № 722/2019 від 30.09.2019 р.);

- Національною економічною стратегією на період до 2030 року (Постанова Кабінету Міністрів України № 179 від 03.03.2021 р.);

- Основними засадами (стратегією) державної екологічної політики України на період до 2030 року (Закон України № 2697-VIII від 28.02.2019 р.) тощо.

Наукові результати та висновки дисертаційного дослідження використані у науково-дослідних роботах, над якими працюють науковці Сумського державного університету, а саме:

- до звіту за темою «Фундаментальні основи фазового переходу до адитивної економіки: від проривних технологій до інституційної соціологізації рішень» (№ д/р 0121U109557) увійшли пропозиції щодо врахування позитивних та негативних екстерналій машинобудівних підприємств для забезпечення Цілей сталого розвитку;

- до звіту за темою «Методологічні основи забезпечення інституціонально-економічної стійкості підприємства» (№ д/р 0119U102422)

увійшли пропозиції щодо економічного інструментарію стимулювання прибутку машинобудівних підприємств.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження, їх наукова новизна

При вивченні дисертаційної роботи, а також опублікованих автором автореферату та наукових праць можна сформулювати висновок, що основні наукові положення, сформульовані дисертантом, є обґрунтованими та аргументованими, застосовують вдале поєднання відповідності мети і завдання, об'єкту і предмету дослідження з обґрунтуванням наукової новизни дисертаційної роботи та відображають особистий внесок автора у розвинення та вдосконалення методичних положень застосування економічного інструментарію сталого розвитку на машинобудівних підприємствах.

Об'єкт, предмет та мета дисертаційної роботи, які були визначені автором, є логічно пов'язаними та достатньо чітко окреслюють напрямки дослідження. Основні наукові положення, висновки та рекомендації базуються на фундаментальних положеннях економічної науки та на критичному переосмисленні праць зарубіжних та українських учених, формуючи сучасне уявлення про проблеми застосування економічного інструментарію сталого розвитку на машинобудівних підприємствах. Інформаційно-фактологічну основу дисертації склали закони України, нормативні акти Кабінету Міністрів України, укази Президента України, офіційні статистичні й аналітично-звітні дані Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства економіки України, Державної служби статистики України, Європейського статистичного офісу, Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Світового банку, Міжнародного валютного фонду, публічна звітність підприємств, наукові публікації з питань сталого розвитку.

Достовірність та актуальність отриманих результатів дисертаційної роботи підтверджується застосуванням сучасних методів наукового пізнання

з проведенням емпіричних розрахунків, зокрема: системний аналіз та метод інтерференції; діалектичний метод; бібліометричний, трендовий та компаративний аналізи (з використанням програмного продукту VOSviewer v.1.6.17 та сервіс Google Trends); регресійний аналіз (за допомогою інструментарію Stata, 16.0); класифікаційний аналіз; експертний метод Дельфі з врахуванням коефіцієнту конкордації Кендела; метод узагальнення. Коректність викладених основних теоретичних положень, висновків та рекомендацій дослідження підтверджено оприлюдненням основних результатів у наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз даних в тому числі, при оприлюдненні на міжнародних та вітчизняних науково-практичних конференціях.

Представлені у дисертаційній роботі теоретичні та методичні результати дослідження визначаються глибиною аналізу, обґрунтованими пропозиціями та науковою новизною.

Поставивши за мету удосконалити економічний інструментарій сталого розвитку машинобудівних підприємств для досягнення Цілей сталого розвитку та забезпечення прибутковості машинобудівних підприємств, автором:

- поглиблено методичні положення дослідження результативності економічного інструментарію сталого розвитку машинобудівних підприємств, що відрізняються від існуючих такими елементами: 1) типологізацією державних (адміністративні та фінансово-економічні групи) та ринкових інструментів сталого розвитку (організаційно-економічні, екологічні, соціальні групи); 2) обґрунтуванням напрямків впливу економічного інструментарію на досягнення Цілей сталого розвитку і формалізацією економетричних зв'язків із індикаторами відповідної Цілі (сторінки 75-82, 120-124 дисертації);

- удосконалено методичне підґрунтя визначення грошового вимірювання прояву екстерналій як об'єкта застосування в економічному інструментарію сталого розвитку машинобудівних підприємств, що відрізняється від існуючих зіставленням характеристик та отримувача

екстерналії від функціонування машинобудівних підприємств з іншими підприємствами, державою і працівниками, що одержують вигоду та/або зазнають збитків від господарської діяльності машинобудівних підприємств на основі врахування статей звітності машинобудівних підприємств, характеру екстерналії (позитивна або негативна), її типу (соціальна, екологічна або економічна), впливу на рівень чистого прибутку / збитку машинобудівних підприємств (сторінки 101-106, 125-128; 134-135 дисертації);

- удосконалено науково-методичні положення вибору економічного інструментарію сталого розвитку машинобудівних підприємств для формування балансу у системі «досягнення цілей сталого розвитку – прибуток машинобудівних підприємств», що відрізняється від існуючих обґрунтуванням та емпіричним оцінюванням значущості, напрямку й сили впливу окремих фінансово-економічних соціальних, екологічних і балансових показників сталого розвитку на прибуток машинобудівних підприємств для мінімізації негативних та для максимізації позитивних екстерналії через такі інструменти та канали: інвестиційні стратегії та сприйняття інвестицій; мотиваційний механізм, діалогову і корпоративну соціальну відповідальність; управління сталим розвитком машинобудівних підприємств та стратегічний контроль; антикризові інструменти та управління операційною діяльністю машинобудівних підприємств (сторінки 134-145 дисертації);

- розвинуто та вдосконалено науково-методичні підходи щодо дослідження еволюції розвитку економічного інструментарію сталого розвитку, шляхом системного поєднання трендового аналізу сервісу Google Trends та методу інтерференції з метою відстеження динаміки зміни інтересів суспільства та місцевих громад до економічного інструментарію сталого розвитку та визначення точок біфуркації, де пікові зростання зацікавленості суспільства поєднуються з найважливішими трансформаціями в суспільно-економічній сфері (стор. 82-84 дисертації);

- обґрунтовано науково-методичні підходи визначення змістовних та

концептуальних закономірностей в еволюції економічного інструментарію сталого розвитку, шляхом поєднання компаративного та бібліометричного аналізу за допомогою інструментарію VOSviewer v. 1.6.17 при обґрунтуванні понять інтерналізація екстерналій та екстерналії сталого розвитку, що дозволило сформулювати ландшафт кластеризації відповідних термінів, використовуючи дані кількості зв'язків, їх сили та тісноти. Проведений аналіз дозволив встановити перспективні предметні сфери, міждисциплінарні зв'язки, інструменти економічної політики, що використовуються при дотриманні Цілей сталого розвитку (стор. 70-72, 85-87 дисертації);

- розвинуто основні науково-методичні напрямки застосування управлінських стратегій сталого розвитку машинобудівних підприємств, у яких враховано відповідності операційної діяльності Цілям сталого розвитку при оцінці впливу екстерналій на отриманий прибуток/ збиток підприємств, проведено диверсифікацію економічного інструментарію відповідно до етапів життєвого циклу продукції господарської діяльності машинобудівного підприємства (сторінки 137-145, 155-161, 169-174 дисертації).

Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях. Оцінка оформлення дисертації та змісту автореферату

Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження опубліковано автором у 13 наукових працях загальним обсягом 6,47 друк. арк., із яких особисто авторові належить 4,65 друк. арк., зокрема, розділ у колективній монографії, 6 статей у наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз (у тому числі 2 статті в зарубіжних виданнях), 4 публікації у збірниках матеріалів конференцій.

У дисертаційній роботі наведені положення, що містять елементи наукової новизни належать особисто автору, сформувані висновки і рекомендації, які виносяться на захист, одержані самостійно. У наукових працях, опублікованих у співавторстві, здобувачем використано лише ті ідеї та положення, що отримані ним особисто.

Автореферат стисло описує зміст дисертаційної роботи, не містить

інформації не наведеної у роботі, оформлено відповідно до діючих вимог, а також висвітлює основні положення, що містять елементи наукової новизни.

**Значущість результатів дисертаційного дослідження
для науки і практики, рекомендацій щодо їх подальшого використання**

Теоретична та практична значущість результатів дослідження полягає в удосконаленні та поглибленні існуючих науково-методичних засад обґрунтування використання економічного інструментарію сталого розвитку на машинобудівних підприємствах.

Основні результати дисертаційного дослідження, висновки та рекомендації впроваджені та використовуються:

- при оцінюванні ефектів позитивних та негативних екстерналій машинобудівних підприємств – у діяльності ГО «Академія підприємництва і менеджменту України» (довідка № 5/1 від 10 вересня 2021 р.);

- при аналізі взаємозв'язку машинобудівних підприємств і сталого розвитку місцевих громад України та Чехії – під час реалізації проекту Європейської комісії «Законодавчий, економічний та соціальний перехід ЄС до сталого суспільства у межах Індустрії 4.0 та 5.0» (довідка № 14 від 25.06.2021 р.);

- при оцінювання результативності економічного інструментарію сталого розвитку машинобудівних підприємств у контексті досягнення Цілей сталого розвитку – у діяльності АТ «Насосенергомаш» (довідка № 12 від 12.08.2021 р.);

- при удосконаленні економічного інструментарію сталого розвитку машинобудівних підприємств з урахуванням впливу фінансово-економічних, соціальних, екологічних та балансових індикаторів сталого розвитку на прибуток машинобудівних підприємств – у діяльності ТОВ «Технохім» (довідка № 23/1 від 17.09.2021 р.);

- щодо удосконалення методичних засад формування стратегії управління машинобудівних підприємств із урахуванням Цілей сталого розвитку – у діяльності ТОВ НПП «Насостехкомплект» (довідка № 173 від

23.09.2021 р.).

Результати дисертації використовуються в навчальному процесі Сумського державного університету під час викладання дисциплін «Економіка підприємства» та «Економіка підприємництва» (акт від 20.09.2021 р.).

У цілому це доводить значущість одержаних наукових результатів в дисертації для використання підприємствами, галузевими асоціаціями й спілками, державними та місцевими органами влади, закладами вищої освіти та перспективність впровадження цих результатів у їх діяльності.

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

Даючи загальну позитивну оцінку науковим здобуткам здобувача та їх практичному значенню, слід зазначити деякі дискусійні положення, що мають місце в дисертаційній роботі:

1. Безумовно заслуговує на увагу та позитивну оцінку розроблений автором підхід аналізу еволюції суспільного інтересу до економічного інструментарію сталого розвитку із застосуванням інструментарію бібліометричного (VOSviewer v. 1.6.17) та трендового аналізу (Google Trends) (сторінки 70-72 та 82-85 дисертації). При цьому аналіз не містить окремого кластеру та тренду по відношенню безпосередньо до розвитку машинобудівної галузі. На нашу думку, робота значно виграла, якщо б автором було окремо досліджено ситуацію по відношенню до галузі машинобудування.

2. Автор достатньо ґрунтовно аналізує історичну ретроспективу використання державних інструментів регулювання та стимулювання досягнення принципів сталого розвитку машинобудівної галузі (стор. 48-50 дисертації), зокрема через державну цільову програму. Проте, автору слід також провести поточний та ретроспективний аналіз досягнень принаймні окремих вітчизняних підприємств на шляху до досягнення Цілей сталого розвитку. Безумовно, такий аналіз складно проводити в умовах обмеженості інформації та відсутності стандартизованих, загальноприйнятних форм

звітності, проте аналіз подібних даних дає більш повноцінне уявлення про стан розвитку вітчизняних машинобудівних підприємств.

3. На нашу думку, при аналізі державних інструментів сталого розвитку підприємств (розділ 2.1), автором виокремлено дуже важливий інструмент інтерналізації екстерналій через дозволи та ліцензії на здійснення викидів (с. 95-96 дисертації), в ході розроблення концептуальних засад формування та удосконалення економічного інструментарію сталого розвитку, проте варто було б звернути увагу та проаналізувати дієвість саме такого інструменту та запропонувати методи його вдосконалення виходячи з найкращих зарубіжних практик, що дозволило б розширити потенційні шляхи удосконалення інструментарію сталого розвитку вітчизняних машинобудівних підприємств та наблизити їх розвиток до шляхів, що більш повною мірою відповідають Цілям сталого розвитку.

4. Досліджуючи ринкові інструменти сталого розвитку підприємств автором, зокрема виокремлені три їх основні групи: організаційно-економічні, соціальні та екологічні (с. 108 дисертації), проте моделювання впливу ринкових інструментів сталого розвитку проведено тільки за організаційно-економічними інструментами (інвестування та цифровізації) (стор. 122-123 дисертації), в той же час моделювання за іншими, принаймні окремими інструментами соціальних та екологічних дає змогу більш ґрунтовного та всебічного врахування можливостей застосування автором запропонованих у подальшому стратегій вдосконалення сталого розвитку машинобудівних підприємств.

5. Науковий інтерес викликає запропонований автором підхід до застосування окремих статей балансу та звіту про фінансові результати (стор. 125-127 дисертації), які достатньо повною мірою відображають вплив економічних екстерналій на розвиток підприємств. Проте, на нашу думку, використання інших джерел достовірної інформації, особливо щодо інструментів соціального та екологічного спрямування, дозволяє більш ґрунтовно та достовірно проводити подальший аналіз щодо впливу екстерналій на діяльність підприємств. Зокрема такими джерелами могли б

стати принаймні вітчизняні галузеві дані щодо стану розвитку соціальної та екологічної складової (сфери) машинобудівної галузі (або промисловості в цілому, особливо в регіональному розрізі).

6. У дисертації автором запропоновано трирівневий кількісний підхід аналізу виникнення екстерналій на машинобудівних підприємствах (стор. 136-145 дисертації), а в подальшому запропоновано економічний інструментарій інтерналізації негативних екстерналій на різних етапах життєвого циклу продукції (стор. 169-172 дисертації), проте, такі пропозиції, не мають кількісного обґрунтування. Запропонована авторські методичні положення значною мірою виглядали б більш вірогідними та дієвими, за умови підкріплення кількісним інструментарієм прийняття рішення, наприклад, через кількісне оцінювання впливу запропонованих стратегій на окремих рівнях виявлення екстерналій.

7. Аналізуючи та пропонуючи для застосування на машинобудівних підприємствах економічного інструментарію сталого розвитку автор пропонує застосовувати принципи та підходи сестейнового маркетингу (стор. 145-148 дисертації), проте, на нашу думку, автор недостатньо приділив уваги особливостям застосування таких інструментів саме на підприємствах машинобудівної галузі. Адже, як і маркетинг має особливості залежно від галузі прикладного застосування, так і принципи сестейнового маркетингу неодмінно матимуть такі характерні ознаки, які варто означити та проаналізувати.

Однак, висловлені побажання та зауваження не применшують достатньо високий науково-методичний та прикладний рівень проведеного здобувачем наукового дослідження.

**Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам
Міністерства освіти і науки України**

Дисертаційна робота Козлова Дмитра Валерійовича на тему «Обґрунтування економічного інструментарію сталого розвитку підприємства машинобудівної галузі», подана на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), є закінченою у межах поставлених завдань науковою працею.

Тема і зміст дисертації відповідають паспорту спеціальності 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), а також профілю спеціалізованої вченої ради Д 55.051.01 у Сумському державному університеті. Автореферат за структурою і технічним оформленням повністю відповідає визначеним МОН України вимогам.

Всі положення, які винесено на захист, мають наукову новизну, їх рівень («вдосконалено», «набули подальшого розвитку») визначено коректно. Глибина дослідження, отримані наукові результати, рівень подання матеріалу, перелік публікацій віддзеркалюють наявність теоретичних, методичних та аналітичних наукових розробок, які є предметом захисту кандидатської дисертації за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Враховуючи зазначене вважаю, що за змістом і оформленням, науковою і практичною значимістю дисертаційна робота на тему «Обґрунтування економічного інструментарію сталого розвитку підприємства машинобудівної галузі» в повній мірі відповідає вимогам пунктів п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (у поточній редакції), що висуваються до кандидатської дисертації, а її автор Козлов Дмитро Валерійович заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент,
докторка економічних наук, професорка,
перша проректорка,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Н. С. Педченко

